

KAPITTEL 3

De uregistrerte. Mennesker med samisk tilknytning utenfor Sametingets valgmanntall

Mikkel Berg-Nordlie

NIBR, OsloMet – Storrådgávpotuniversitehta

Torunn Pettersen

Sámi allaskuvla / Samisk høgskole

Abstract: An unknown number of people with a relevant connection to the Sámi nation in terms of culture, identity, or social integration, are not registered in the Sámediggi Electoral Roll (SER). This chapter develops a conceptual framework to describe different categories of people who, for various reasons, remain unregistered. The framework is explored empirically, using qualitative interviews. We first discuss how different people with a Sámi connection perceive the role and function of the SER. Secondly, we look into reasons why some people who meet both subjective and objective criteria for registration actively chose not to register, or to deregister. Thirdly, we look at a category of people who have no aversion to joining SER but remain passively unregistered, and people who are unsure whether or not they are registered. Fourthly, we discuss people who are uncertain whether they meet the subjective or the objective criteria: are they “Sámi enough” to register? Finally, we discuss how people who do not fulfil SER registration criteria but nevertheless have a relevant connection to the Sámi nation consider the criteria and their own situation. The chapter comments on some possible ways to expand possibilities for SER membership; argues the necessity for better information to the general public about what SER is and how to register; and argues that if the Sámediggi is perceived more as a political arena where voting can lead to political change, it may spur SER registration and prevent deregistration.

Keywords: ethnic identity; Indigenous politics; Sámi electoral roll; Sámi identity; voter registration

Sitering av denne artikkelen: Berg-Nordlie, M. & Pettersen, T. (2021). De uregistrerte. Mennesker med samisk tilknytning utenfor Sametingets valgmanntall. I J. Saglie, M. Berg-Nordlie & T. Pettersen (Red.), *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk* (Kap. 3, s. 67–100). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.137.ch3>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

Introduksjon

For å kunne delta ved sametingsvalg må man ha registrert seg i Sametingets valgmanntall (jf. sameloven § 2-5, se også kapittel 2). Å registrere seg er en aktiv handling der man skriver under på at man oppfyller to krav. Det ene kravet er at man oppfatter seg selv som same, det såkalte *subjektive kriteriet*. Det er opp til den enkelte å definere hva som ligger i å «oppfatte seg selv som same». Det andre kravet er at man oppfyller minst en av tre innmeldingskvalifikasjoner som er listet opp på skjemaet, ofte omtalt som de *objektive kriteriene*. Det første av disse er knyttet til *personens eget språk*: hen må ha vokst opp med samisk som et av språkene i hjemmet. De to øvrige går på *personens avstamning*: hen må enten ha hatt (minst) en forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller være barn av en person som selv står eller har stått i valgmanntallet.

De lovfestede bestemmelsene om Sametingets valgmanntall drar opp formelle grenser mellom dem som har eller kan ha rett til å delta ved sametingsvalg, og dem som verken har eller kan ha denne retten. Det er av både allmenn og faglig interesse hvordan de aktuelle kriteriene er utformet og blir vurdert og håndtert i praksis. Interessen gjenspeiles både i tilbakevendende hel- og halvoffentlige debatter og i faglitteraturen (se f.eks. Berg-Nordlie, 2015; Bjørklund, 2016; Falch & Selle, 2018, kap. 5; Pedersen, 2015; Pettersen, 2015, 2017; Pettersen & Saglie, 2019; Selle et al., 2015, kap. 5). Litteraturen dekker flere aspekter ved valgmanntallet, inkludert dets normative grunnlag, utvikling i antall innmeldte på ulike geografiske nivå, samt hva valgmanntallsregistrerte samer mener om de gjeldende innmeldingskriteriene (jf. kapittel 2). Så langt finnes det imidlertid lite systematisk kunnskap om hva ulike kategorier av mennesker med samisk tilknytning som *ikke* er innmeldt i Sametingets valgmanntall, tenker om manntallet og sin egen status i forhold til det. Hensikten med vårt kapittel er å bøte på denne kunnskapsmangelen.

Vi benytter begrepet *samisk tilknytning* for å henvise til hele bredden av personer som på ulikt vis har noe med det samiske å gjøre. Denne kategorien, *de samisktilknyttede*, favner både registrerte og uregistrerte i Sametingets valgmanntall, folk som oppfyller og ikke oppfyller de objektive innmeldingskriteriene, og folk som med tanke på det subjektive kriteriet befinner seg over hele spekteret fra å ha klar identitet som same til

å ha andre typer samisk identitetstilknytning. Kategorien avgrenser seg mot personer som *ikke* har noen samiske berøringspunkter – det være seg i form av identitet, språk og andre kulturelle trekk, slekts- eller familietilknytning, eller sosial integrasjon i samiske miljøer/samfunn.

Vårt kapittel dreier seg om samisktilknyttede som er *uregistrert* i Sametingets valgmanntall. En hovedambisjon er å bidra til et mer «fin-slipt» begrepsapparat for å snakke om denne uensartede gruppa. Kapitlet har ellers et sterkt empirisk fokus: Vi legger vekt på å løfte frem stemmer som representerer ulike typer uregistrerte samisktilknyttede. Vår primære målsetting er å klarlegge tenkemåter og situasjoner som kan ligge til grunn for ikke-registrering blant personer som oppfyller eller kan oppfylle gjeldende krav til innmelding i valgmanntallet. I tillegg presenteres synspunkter fra et utvalg samisktilknyttede informanter som etter dagens kriterier helt klart ikke har rett til å stå i valgmanntallet, men som ut fra sin livssituasjon kanskje kunne ha tenkt seg å gjøre det.

Kapitlet har ikke et komparativt siktemål, men liknende problematikk gjør seg gjeldende hos andre urfolk. Neste avsnitt ser derfor litt nærmere på formelle definisjoner av urfolkstilhørighet som fenomen, og munner ut i en mer fyldig gjennomgang av begrepene vi bruker om samisk tilknytning og valgmanntallsregistrering. Etter dette gjør vi rede for ulike syn på valgmanntallets rolle og funksjon. Dernest tar vi for oss ulike analytiske kategorier av uregistrerte samisktilknyttede personer, og ser på hva som kan ligge til grunn for at de ikke er innmeldt. Til slutt tar vi for oss hvordan de vi kaller «lovbestemt uregistrerte» opplever sin situasjon. Vi runder av med å se nærmere på ulike mulige tiltak som kan gjøres med tanke på de ulike kategoriene av uregistrerte, med henvisning til både annen litteratur og de empiriske data som har blitt vist til i kapitlet.

Urfolkstilhørighet og samisk tilknytning

Spørsmål rundt kriterier og praksis når det kommer til registrering i Sametingets valgmanntall kan sees i sammenheng med et bredere globalt fenomen: debatter om hvem som kan sies å være en del av et urfolk. I denne debatten må man skille mellom *uformell* vs. *formell* aksept som urfolksmedlem – sosial aksept for ens etniske identitet vs. registrering

som medlem av urfolket. Kriterier for formell registrering og sosiale terskler for uformell aksept påvirker hverandre og debattene om de to fenomenene er ofte sammenvevd, men likevel er dette grunnleggende settet ulike fenomener (Berg-Nordlie, 2021). Dette kapitlet handler om formell aksept. Sametingets valgmanntall er for så vidt *ikke* tiltenkt å være noe totalregister over samer, kun en selvvalgt mulighet for samer til å delta i den samiske representasjonsprosessen, men er likevel det nærmeste vi har et register over medlemmer av urfolket i Norge.

Det varierer fra stat til stat og folk til folk hva status som registrert medlem av en urfolksgruppe medfører av rettigheter eller plikter, og kriteriene varierer likeså. De Costa (2015) har identifisert tre grunnleggende kriterietyper for formell registrering av urfolksstatus. Disse brukes gjerne samtidig, i ulike kombinasjoner: *avstamning*, *kultur* og *selv-definering*. «Avstammingskriterier» dreier seg om ulike genetiske eller genealogiske kriterier. Vi må være oppmerksomme på at de to ikke er det samme: *genetisk avstamning* handler om biologisk arv, mens *genealogisk avstamning* inkluderer adopterte, og handler dermed dypest sett om sosial og kulturell arv. «Kulturkriterier» er hos de Costa så bredt definert at det omfatter både sosial integrasjon, livsførsel og kulturelle særtrekk. «Selv-definering» betegner at urfolkssamfunnet selv har innflytelse eller kontroll på medlemskapskriteriene.

Regelverkene i de tre statene med sameting er noe forskjellige (se f.eks. Berg-Nordlie, 2015), men vi kan skimte de Costas kriterietyper i alle. De objektive kriteriene som går på språk, er kulturelt baserte, og dessuten er alle de objektive kriteriene direkte eller indirekte avstammingsbaserte. Kriteriene som handler om å ha aner med samisk som hjemmespråk eller med registrering som samer er *direkte genealogiske*, mens kriteriet om eget hjemmespråk kan sies å være *indirekte genealogisk*: hvis du har hatt samisk som hjemmespråk i oppveksten må noen ha snakket samisk med deg, og det vil vanligvis ha vært en forelder.

Genealogiske kriterier innebærer at man ikke kan opparbeide seg erfaringer og tilknytninger gjennom livsløpet som medfører at man kan melde seg inn på kulturelt eller sosialt grunnlag. At det finnes slike valgmanntallskriterier betyr imidlertid ikke at man må oppfylle slike genealogiske krav for å legitimt kunne ha en samisk identitet: Sameloven

begrenser ikke hvem som kan anse seg som same, kun hvem som kan delta i sametingsvalg. Den genealogiske begrensinga kan oppfattes som en «sikkerhetsventil» for å hindre at personer uten meningsfull forbindelse med urfolksnasjonen får formelt medborgerskap. I boka *Native American DNA* behandler Kim TallBear (2013) dette når hun sammenfatter Melissa Meyer sitt syn på anvendelsen av genealogi som kriterium for formelt medlemskap i amerikanske urfolksnasjoner. Praksiser og diskurser rundt «blood» i USA skiller seg fra sametingsvalgmanntallenes bruk av genealogiske kriterier, men man kan spore et visst slektskap mellom fenomenene.

... rather than tribes dumbly thinking that the material substance of blood equals culture, today they are using tribal-citizenship criteria involving blood that in fact strive «to reflect some sort of valid cultural affiliation». She credits tribes with understanding that blood is no guarantor of cultural affiliation and that some people with «legitimate cultural ties will be eliminated». But tribes assume that higher blood degree will increase the odds of true affiliation ... (TallBear, 2013: 61)

Genealogiske kriterier er ifølge denne tankegangen et pragmatisk tiltak: man vurderer det slik at nær genealogisk forbindelse øker sannsynligheten for at kulturelle og samfunnsmessige bånd er til stede. Nasjonen ønsker å forhindre for stort innslipp av personer med svak kulturell eller sosial tilknytning, men stenger dermed ute de som er integrert i urfolksnasjonen uten å oppfylle genealogiske kriterier. Ifølge Hugh Beach (2007) er også Sametingets valgmanntallsregler, i hans tilfelle det svenske, pragmatiske – «good enough for us now and for the time being» som han siterer en anonymisert «samisk leder» i Sverige. De er ikke henta fra uformelle, tradisjonelle samiske kriterier for hvem som regnes som same – de har blitt skapt i nyere tid med det mål for øye å gi innpass til så mange som mulig av de som samer flest mener det er rimelig å anse som samer, uten å slippe inn for mange andre.

Hvorvidt dagens regler klarer å forhindre at for mange «uintegrerte» registrerer seg, er en egen diskusjon som vi ikke går videre med her – ut over å fastslå at diskusjonen er mye «heitere» i Finland og delvis Sverige, enn i Norge (Aikio & Åhrén, 2014; Heikki, 2015; Joonas, 2015; Junka-Aikio,

2016; Laakso, 2016; Päiviö i Nutti et al., 2016). Her nøyer vi oss med å oppsummere at spørsmål knytta til urfolkstilhørighet generelt kan være krevende både på kollektivt og individuelt nivå, og spesielt krevende kan det bli når man trenger å *formelt* definere hvem som i en bestemt sammenheng er «innenfor» eller «utenfor».

Vi omtaler samisktilknyttede uten formell registrering enkelt og greit som *uregistrerte samisktilknyttede*. Vi anser at de hovedsakelig består av to ulike grupper: (1) Personer som oppfyller *både* det subjektive kriteriet og minst ett objektivt kriterium, og (2) personer som *ikke* oppfyller kriteriene. For å tydeliggjøre hvor komplekse begge hovedgruppene er, har vi delt dem inn i flere underposisjoner, jf. tabell 3.1.

Tabell 3.1 Ulike posisjoner blant samisktilknyttede som ikke er registrert i Sametingets valgmanntall

1) Oppfyller både det subjektive kriteriet og minst ett objektivt kriterium
1a) Aktivt uregistrerte
1b) Passivt uregistrerte
1c) Usikker registreringsstatus
2) Oppfyller ikke begge de to kriterietypene
2a) Usikker samiskhet
2a-1) Subjektivt kriterium uklart
2a-2) Objektive kriterier uklart
2b) Lovbestemt uregistrerte

Analytisk er den første hovedgruppa – de som oppfyller begge kriteriene – inndelt i tre underkategorier: personer som er *aktivt uregistrerte* ønsker ikke å stå i valgmanntallet; personer som er *passivt uregistrerte* utviser ikke noe bestemt ønske om å stå utenfor, men har ikke aktivt meldt seg inn; personer med *usikker registreringsstatus* vet ikke om de står i valgmanntallet.

Den andre hovedgruppa – de som ikke oppfyller begge eller noen av kriteriene – kan på sin side deles i to underkategorier: personer med *usikker samiskhet* og personer som er *lovbestemt uregistrert*. De med *usikker samiskhet* kan igjen være av to typer. Én type er de som *vet* at de oppfyller objektive kriterier, men er usikre på om deres samiske identitet er sterk nok til at det er riktig av dem å skrive under på det subjektive kriteriet.

Den andre typen er de som *ikke vet* om de oppfyller objektive kriteriene fordi de er usikre på egen slektsbakgrunn.

Når det gjelder *lovbestemt uregistrerte* er dette vår betegnelse på personer som til tross for at de rent faktisk ikke oppfyller noen av de objektive manntallskriteriene, opplever å ha en sterk samisk tilknytning. For noen av disse er tilknytningen så sterk at det samiske preger deres identitet på en grunnleggende måte, og noen av dem kunne ha krysset av på det subjektive kriteriet. Begrepet «lovbestemt uregistrert» er valgt fordi disse personene, uavhengig av hva de selv mener om retten til innmelding, har til felles at de ikke har noe valg: Loven tilsier at de må stå utenfor.

Denne typologien gir en pekepinn på hvor mange ulikheter og nyanser det kan være både med hensyn til samisk tilknytning og grunner til å være uregistrert. Behovet for å vise mangfoldet blant de uregistrerte og skape et mer «finslipt» begrepsapparat for å snakke om dem er en hovedmotivasjon bak dette kapitlet, i tillegg til å løfte frem stemmer som representerer disse kategoriene.

Data og metode

Forskning på holdninger blant valgmanntallets innmeldte kan bruke valgmanntallet som datakilde, men studier på uregistrertes holdninger må åpenbart ha et annet datagrunnlag. Dette kapitlet bygger på kvalitative intervjudata. Informantene utgjør selvfølgelig ikke et representativt utvalg av alle de uregistrerte samisktilknyttede i landet, men vårt formål er heller ikke å tallfeste forekomsten av ulike holdninger. Vi ønsker å demonstrere variasjonen av holdninger og bakgrunner, for å bidra til dypere forståelser av ulike tilknytningsformer og holdninger til valgmanntallet. Vi har derfor valgt en presentasjonsform hvor det gis mye rom for informantenes egne stemmer i form av direkte sitater.

Intervjuene ble gjennomført i forbindelse med forskningsprosjektet *Samepolitikkenes grenser* (2017–2019) som skulle kartlegge og analysere grenser for inklusjon i samepolitikken.¹ Prosjektet sendte ut informa-

---

¹ Intervjudata til prosjektet ble samla inn av Berg-Nordlie ved NIBR – OsloMet og Eva Josefsen ved UiT – Norges arktiske universitet. Analyse og skriving er utført av de to artikkelforfatterne.

sjon om behov for informanter via sosiale medier og i pressemeldinger til samiske og lokale nyhetsmedier. I utgangspunktet hadde prosjektet valgt ut tre steder for innsamling av intervjudata. Disse stedene lå i Indre Finnmark, på kysten av Finnmark, og i Norge sør for Sápmi. Imidlertid tok flere personer fra andre steder i Norge kontakt, og intervjuer ble til slutt gjennomført uavhengig av bosted. Prosjektet søkte i utgangspunktet informanter som var aktivt eller lovbestemt uregistrerte, men det meldte seg personer som hadde et bredt spekter av tilknytninger til valgmann-tallet – inklusiv noen registrerte som hadde erfaringer å dele om det å være uregistrert, og registrerte som vurderte å melde seg ut. Prosjektet valgte å intervju alle. Totalt ble det utført trettiseks intervjuer. Informantene fikk selv velge intervjuets form: intervju på et av de tre opprin-nelige casestedene, telefon, videochat eller å levere skriftlige svar på åpne spørsmål.

De intervjuede ble lovet anonymitet og ble informert om at de kunne trekke tilbake intervjuet når som helst. De fikk også informasjon om pro-sjektet ved flere anledninger. Når de siteres i dette kapitlet oppgis kun valgkretsen de bor i, samt en kode som forteller om deres status med tanke på valgmann-tallet. I koden står *K* for «oppfyller kriterier» (det subjektive og minst ett objektivt) og *R* står for «er registrert». Verdien *1-0-?* står for henholdsvis ja, nei og usikker. I visse tilfeller har vi markert verdien *K?* med tilføyelsen *-s*, noe som indikerer at personen oppfyller objektive kriterier, men uttrykker usikkerhet rundt hvorvidt hen kan eller burde anse seg som samisk nok til å stå i valgmann-tallet.

Ulike forståelser av valgmann-tallet

I sameloven ble Sametingets valgmann-tall opprinnelig benevnt som *samemann-tallet*. Endring til dagens betegnelse skjedde i 2008, etter for-slag fra et fagutvalg nedsatt av Sametinget i 2005 for å gjennomgå davæ-rende valgordning. Begrunnelsen var at

det må framgå tydeligere at samemann-tallet ikke er et register over den samiske befolkning, men et valgmann-tall til bruk for de som ønsker å gjøre sin samiske identitet politisk relevant ved sametingsvalg. (Ot.prp. nr. 43 (2007–2008))

Selv om valgmanntallet eksplisitt er et redskap til bruk ved sametingsvalg, viser det seg at ulike mennesker forstår og vektlegger manntallet og dets funksjon på ulike måter. Nedenfor presenterer vi tre hovedtyper i så måte.

Valgmanntallet sett som velgerregister

Det var utbredt blant informantene at de først og fremst anså valgmanntallet nettopp som et velgerregister for sametingsvalg. Vi belyser ikke denne «forventede» holdningen med sitater, men man kan merke seg at enkelte knyttet valgmanntallet så sterkt til Sametinget at de omtalte det å være valgmanntallsregistrert som å «være med i Sametinget» eller «være medlem i Sametinget». Denne betegnelsen kan anses som en diskursiv motpol til noe annet som var relativt utbredt, nemlig å omtale valgmanntallet med den opprinnelige betegnelsen «samemanntallet». Der «med i Sametinget» knytter manntallet tett til institusjonen Sameetinget, kan bruken av «samemanntallet» indikere at personen først og fremst vektlegger valgmanntallets uformelle identitetsbekreftende aspekt.

Valgmanntallet sett som samemanntall – en identitetsmarkør

På folkemunne og i media lever betegnelsen *samemanntallet* videre i aller høyeste grad. En grunn til dette kan være at mennesker ofte fortsetter å bruke de betegnelse de er vant til fra gammelt av, spesielt når den gamle betegnelsen er kortere. Det er imidlertid med en påfallende «seighet» at denne betegnelsen har overlevd, og mest sannsynlig skyldes dette delvis ei utbredt oppfatning om at valgmanntallet *er* et generelt «sameregister». Også hos noen som vet at det er et velgerregister, framgår det at det politiske aspektet oppleves som sekundært:

Det å stå i manntallet, det er mer politisk enn å være i et vanlig manntall. Det hører med til politikken. Hvorfor det er sånn, det vet jeg ikke. Kanskje det bare er jeg som tenker på det sånn? (K?R0, Ávjovárri, 2018)

Forskning har vist at mange melder seg inn i valgmanntallet som en identitetserklæring heller enn for å kunne delta i valg (Bergh & Saglie, 2011; Selle et al., 2015, s. 152–154). Det var derfor ikke uventa at flere informanter nevnte dette aspektet. Følgende sitat er fra en person oppvokst i en fornorska samisk familie på kysten, som fant tilbake til det samiske via en kombinasjon av sosial og kulturell integrering, utforsking av egne aner, samt samtaler med egen slekt om familiens samiskhet. Selv om hen altså hadde opparbeidet en kulturell og sosial forankring i tillegg til den rent genealogiske, ble det likevel oppfatta som noe i nærheten av en endelig bekreftelse på hens samiskhet når søknaden til valgmanntallet ble godkjent.

Når jeg da fikk det der brevet fra Sametinget at jeg var akseptert... At det var ikke bare en fornemmelse jeg hadde, det var sånn det var, at jeg er same – det var så rett. Det var som om noe kom på plass inni meg, det var en fysisk følelse. Det er så rart at man kan få en sånn følelse av å få et brev fra han stat. Så fra da var jeg same. På min måte. Før var jeg mer sånn ydmyk, mer ærbødig, men nå vil jeg ha lov til å være same på mitt vis. (K1R1, Vesthavet, 2019)

Informanten anerkjenner eksplisitt – og i bevisst ironiske ordelag – at manntallet i bunn og grunn er en rent byråkratisk sak («et brev fra han stat»), men understreker likevel at å motta den formelle bekreftelsen hadde ei emosjonell betydning som ikke kan underkjennes. Noe av det samme kan spores i et sitat fra en person av fornorska slekt bosatt i Sør-Norge:

Jeg vet jo at valgmanntallet er jo ikke ment som en liste over hvem som er same, men for meg så var det sånn at det ble en slags offentlig godkjennelse av at jeg kunne føle meg samisk. Da hadde jeg på en måte mitt på det tørre hvis du skjønner hva jeg mener. [...] en ting var jo det å synliggjøre at nå er jeg samisk, en annen ting er at det at man kan melde seg inn i manntallet er en bekreftelse fra omverdenen på at man kan anse seg som samisk. Selv om det ikke er ment til å ha den funksjonen, så hadde det det for meg. (K1R1, Sør-Norge, 2019)

I intervjuene framkom også eksempler på at det å melde seg inn i valgmanntallet kan anses ikke bare som ei identitetserklæring, men også som ei mulig protesthandling mot myndighetenes tidligere fornorsking av ens familie, og mot skammen over det samiske.

På den andre sia er det resultat av fornorskingspolitikken at jeg føler det på den måten [svak samisk identitet]. Jeg kunne meldt meg inn som en protest. Det er ikke mitt ansvar at jeg føler det sånn. Noen har frarøvet familien min kultur, og å melde seg inn kan være et slags motsvar på det. (K?-sR0, Sør-Norge, 2019)

Noen informanter var bevisst på at Sametingets valgmanntall iblant brukes i offentlig debatt som om det virkelig er et totalregister over alle samer, og da gjerne retorisk for å framstille samene som mer fåtallige enn de er. Noen vurderte å melde seg inn rett og slett for å hindre «underrapportering».

Hvis man bare ser på manntallet så er jo ikke jeg der. Hvis det er sånn at noen plutselig sier at det er samemanntallet som er alle samene så er det jo dumt at ikke alle står der. Hva om noen vil gjøre noe negativt, legge ned Sametinget eller ditt eller datt. Så kan de si at så få samer er det jo, at det nesten ikke er noen. Fordi de ser på manntallet. Derfor tenkte jeg at man må melde seg inn så man kan se at det også er mange samer i [bosted]. Jeg føler at det nesten er som en slags underskriftskampanje, at det at jeg står der er som en støtte. (K1R0, Nordkretsen, 2018)

Valgmanntallet sett som «insider-liste» – fordeler og ulemper

Intervjumaterialet viste at noen anså at registrering i valgmanntallet kan gi fordeler og ulemper ut over muligheten til å delta i sametingsvalg. Utenom retten til å delta ved sametingsvalg, er det ingen individuelle rettigheter knytta til det å være innmeldt. Derimot ligger det noen muligheter i det å *kunne* melde seg inn. For eksempel legges innmeldingskriterier til grunn for hvem som kan spille for Samisk Fotballforbund (Pettersen, 2011) og hvem som kan merke egenprodusert *duodji* (samisk kunsthåndverk) med varemerkeetiketten *Sámi duodji* (Skogvang, 2017). Et tredje eksempel gjelder retten til samiskopplæring: utenfor forvaltningsområdet for samisk språk gjelder retten, i henhold til opplæringsloven, for (barn av) samer – og sistnevnte er videre definert i loven som at man oppfyller kriteriene for å stå i Sametingets valgmanntall. Det er ikke et krav å faktisk *være registrert*, men noen har den oppfatninga.

Jeg vil at mine barn skal få språkopplæring, det har de jo krav på, når jeg er i manntallet. (K1R1, Sør-Norge, 2019)

At også myndighetene bruker valgmanntallet til noe annet enn det er tiltenkt, er sannsynligvis med på å bidra til misforståelser om valgmanntallets funksjon. Opplæringsloven benytter sågar det nå utdaterte begrepet «samemanntallet» (§ 6.1).

Enkelte antok også at valgmanntallsmedlemskap kan gi politiske fordeler utenom deltakelse i sametingsvalg.

Man må melde seg inn [i manntallet] for å ha muligheten til å komme med protester mot forskjellige ting. Jeg har inntrykket av at hvis man er innenfor de samiske organisasjonene, at man kan hevde saker og ting, da har man større gjennomslagskraft enn de her kommunestyrene, som er såkalt «norske» da. (K1R0, Sør-Norge, 2019)

Noen andre informanter mente at å stå fram som utmeldt kunne medføre både sosialt stigma og andre negative konsekvenser.

... her så blir det et spørsmål hvis man melder seg ut: er ikke du lojal mot det samiske, er du en forræder, er du blitt norsk nå siden du ikke er i samemanntallet. [...] Jeg har ikke sagt det til noen [at har meldt seg ut av valgmanntallet]. [...] hvis det ryktes på bygda kan jeg si at det stemmer ikke. [...] Det må jeg også si, at andre er redd for at hvis de melder seg ut så får de ikke støtte fra Sametinget neste gang de trenger det. Det vet jeg konkret folk er redd for. Så derfor tør de ikke si det offentlig at de tenker på å melde seg ut. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

I tillegg til at å kunne bli ansett som illojal, poengterte informanten at å være offentlig utmeldt kunne forsure sosiale forhold til slekt og bekjente som støtter opp om eller har en profesjonell forbindelse til Sametinget. Dessuten kunne man anklages for å svekke valgkretsen sin representasjon på Sametinget ved å melde seg ut (jf. Berg-Nordlie og Saglie i kap. 1 – mandatfordelinga mellom valgkretsene justeres regelmessig ut fra kretsens antall valgmanntallsregistrerte).

For en annen informant hadde derimot opplevelsen av «gruppepress» gjort det *mindre* attraktivt å skrive seg inn:

[At hen ikke står i valgmanntallet] Det er latskap kombinert med at samiske bekjentskaper reagerer med at «står du ikke i manntallet? Pell deg inn!». Så nå er det blitt en kuriositet å være «inne» i Sápmi og holde på med [samisk kultur-næring] og ikke stå i manntallet. (K1R0, Nordkretsen, 2018)

Et av de tydeligste utsagnene om at å stå i valgmanntallet er en sosial plikt, kom fra en person som er født og oppvokst i et samisk miljø, men er lovbestemt uregistrert. Hen satte også spørsmålsteget ved sin egne manglende mulighet til å skrive seg inn:

Dersom man ønsker at det samiske ikke skal forsvinne, så handler det om å samle alle krefter – om så det bare er i tall. At man står litt sterkere. Det er en samfunnsplikt! Det er veldig egoistisk å si at man ikke har behov. Dersom man skal kunne kreve sin rett, så må man vise at man er en del av denne retten. (K0R0, Ávjovárri, 2019)

De aktivt uregistrerte

En del av informantene oppfylte både subjektive og objektive kriterier, men hadde tatt et valg om å ikke melde seg inn i valgmanntallet, eller valgt å melde seg ut. Disse kaller vi *aktivt uregistrerte*. Informantenes begrunnelser for å være aktivt uregistrert kan grovdeles i tre typer syn på Sametinget, nemlig at de anser institusjonen som *konfliktskapende*, *usamisk* eller *irrelevant*.

Sametinget sett som konfliktskapende

Noen informanter oppfatta Sametinget i noen grad som et konfliktskapende organ – dels samiskinternt og dels mellom samer og andre.

På den andre siden så synes jeg at å lage systemer som handler som etnisitet ... det synes jeg er kinkig, sånn med tanke på andre samfunn og sånt som har skjedd opp gjennom historien. (K1R0, Nordkretsen, 2018)

Grunnleggende skepsis til etnisk baserte politiske organer kan springe ut fra en prinsipiell tro på verdien av formell likebehandling av mennesker uavhengig av deres situasjon (prosedural likhet). En slik overbevisning

kan skyldes at man assosierer etnisk baserte politiske organer med regimer der dominante etniske grupper har undertrykt andre. Sametinget er det motsatte – et organ som representerer en etnisk minoritet som er kulturelt og politisk marginalisert, og historisk undertrykt. Selve konseptet «etnisk politisk organ» synes imidlertid for noen å ha blitt besudlet av dominante grupperes maktmisbruk.

Andre fryktet at sametingsmodellen fører til mer interetnisk konflikt eller eventuelt mer etnisk diskriminering mot samer. Tankegangen rundt det sistnevnte var at Sametingets fokus på urfolksrettigheter, eller rett og slett institusjonens blotte eksistens, kan provosere den norske majoriteten og dermed gjøre det vanskeligere å være same:

For meg er det ikke viktig i det hele og det store. Når jeg hørte om Sametinget så tenkte jeg jo bare at «herregud, nå blir vi bare enda mer sett ned på». Så var det opp til meg, så hadde man jo bare ... Jeg synes mange ganger de her diskusjonene er, de kommer med så mye rare diskusjoner: «Vi har krav på det og det.» Jeg tror at det er med på å gjøre at det norske folk, de som allerede hater samer, de ... De tenker at samene de krever alt, og de kan gjøre alt, og jeg tenker at det blir bare enda mere hat til samer. (K1R?, Nordkretsen, 2018)

Noen ga uttrykk for at måten Sametinget fungerer på kan øke det *interne* samiske konfliktnivået, fordi samiske grupper som opplever å ha interessemotsetninger organiserer seg mot hverandre i partier heller enn å stå sammen.

Intervjuer: Konflikt- og hierarkitenkninga [mellom ulike typer samer, nevnt tidligere av informant], kom den med Sametinget?
 Informant: Nei, den har nok alltid vært der. Men den ble mer synlig når folk går inn i politiske partier og ressursorienterte partier.
 (K1R0, Nordkretsen, 2018)

Sametinget sett som usamisk

Vi fant også enkelte som anså Sametinget som preget av «usamiskhet» eller en for dem fremmed samiskhet. Eksempelvis uttrykte en informant at Sametinget brøt med hans forventninger om at det samiske skal være forbundet med en naturnær livsstil.

De har ikke kontakt med folket og de har ikke kontakt med naturen. [...] Det er i hodet at du må ha flere år på skolen og så må du ha stillingstittel. Det er det som gjelder. [...] De misbruker samekultur for å ha makt og tjene penger, og så går de rundt i kofte og påstår de er urfolk. Det hadde vært greit hvis de hadde jobbet for naturfolk, for urfolk. Men vi mister våre rettigheter mer enn noensinne før. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

I denne kritikken kan vi spore en skuffelse over at Sametinget ikke er mer politisk relevant – at opprettelsen ikke har ført til bedre beskyttelse for samisk kulturs naturgrunnlag. Vi ser imidlertid også at det gis uttrykk for ei oppfatning av det samiske som så grunnleggende knytta til livet i og med naturen at den moderne politiske institusjonen som Sametinget er, oppleves som usamisk. En annen informant, som var aktivt utmeldt, fremhevet samisk språk som det helt sentrale i det å være same, og mente at Sametinget feilet både med hensyn til å ha fokus på de områdene der samisk språk stod sterkt, og til det å selv bruke samisk språk godt.

Fornorskinga den skjer nå innad, i stedet for at myndighetene og kirka står for den som før i tida. Både fra Sametinget si side og fra innad i samfunnet. [...] Språket er forsvunnet på kysten. Og nå skal Sametinget fornorske resten av det som er igjen av det samiske. [...] man snakker samisk, men med norsk tankegang og norsk syntaks. Man fornorsker seg selv med tenkemåte, hvordan man prater, matvaner, levemåte. [...] de flyr så høyt oppe i den byråkratiske og akademiske verden, de ser høyt opp og snakker om paragrafer og lovendringer, og urfolk ... De snakker om urfolk fra et vestlig synspunkt og ikke innenifra. De ser på det samiske utenfra, ikke innenifra. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

I disse utsagnene kan vi spore et syn på Sametinget som at det representerer en indre elite i det samiske samfunnet, som har mista forbindelsen med det som informantene anser som det samiske «folk flest» – som de definerer geografisk, språklig, eller med basis i andre kulturelle kjennetegn. Liknende kritikk fant man hos en annen informant, som representerer et slags speilbilde av det å være passivt uregistrert – nemlig å mene man kanskje burde å ha meldt seg *ut*:

Jeg står der, men jeg har tenkt å melde meg ut. Jeg vet ikke om det har noe for seg. Hva de gjør for oss. Det virker så ... amatørmessig. Og det er så mye

byråkrati. Det er mange som har jobb der, og det er jo bra. Men for min del spiller det ingen rolle hva Sametinget gjør. [...] Det er ikke godt å si hva de skulle gjort. De hadde ikke trengt å være så store. (K1R1, Ávjovárri, 2019)

Den ovenfor siterte personen stod i valgmannstallet, men uttrykte ei fremmedgjøring overfor sametingssystemet som gjør at frafall gjennom aktiv utmelding ikke er usannsynlig på lengre sikt. Sametinget står i fare for å miste velgere med denne typen holdninger, med mindre tilliten til institusjonen gjenoprettes eller velgerne finner partier/kandidater som kan uttrykke deres mistillit.

Noen informanter kjente ikke igjen sin egen samegruppe i den samiskheten som de mente Sametinget vektla. Her kan vi peke på ei interessant «speiling» av kritikk fra kyst og innland i Finnmark: Mens noen på innlandet mente Sametinget først og fremst representerer kysten og de ikke-samiskspråklige, mente noen på kysten at Sametinget først og fremst representerer innlandet og de samiskspråklige.

... de samiske kjerneområdene de er jo helt glemt. [...] Den samisktalende delen er jo en samisk minoritet nå. Hvem som ville trodd det! Majoriteten overkjører minoriteten. Ikke bare språk, men hvilke områder får støtte. Hvor opprettes senter, og sånne ting? Det meste av støtten går ut til kysten og den norsktalende befolkninga har jeg inntrykk av, fordi de sitter i majoritet. [bosted] er for samisk for Sametinget. Det er for samisk til at de på Sametinget kan identifisere seg med det. De identifiserer seg med samfunn som er mer lik der hvor de kommer fra. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

... de sitter der på innlandet og skal bestemme hva som er det samiske. Jeg gjenkjenner meg ikke i det de sitter og sier. At de sier dette er det samiske, og det her fokuset på rein! [...] Jeg ser dette med reindriftssamer og sjøsamene. Den fornorskninga var så sterk at identiteten vår er ikke klar og tydelig. I media og på Sametinget har reindriftssamene mye mer makt enn hva sjøsamene har. [...] Når de snakker på Sametinget blir jeg sint, fordi de glemmer oss der ute. Dem har svikta. De ser oss ikke. [...] mange av oss på kysten føler at dette manntallet, det er noe stort som er langt der borte. (K?-sR0, Nordkretsen, 2018)

Den oppfatninga at Sametinget legger for mye vekt på reindrift kunne også høres hos noen på innlandet, da uttrykt som at Sametinget heller

burde satse på andre næringer på innlandet som gir arbeidsplasser til fastboende.

Det er merkbart at informanter som sterkt mener at den gruppa samer de selv føler tilknytning til, har lav status innenfor det samiske samfunnet, de mener også gjerne at Sametinget prioriterer deres gruppe for lavt – og det de anser som sin samiske «motpol» tilsvarende høyt.

Sametinget sett som irrelevant

En ytterligere variant blant informantenes synspunkter var forventninger om at Sametinget i langt større grad burde engasjere seg – og ha gjennomslagskraft – i lokalpolitiske saker, da gjerne innen sosial-, helse- og næringspolitikk. Noen kontrasterte dette med andre saker som de mente at Sametinget hadde vist stort engasjement for, blant annet småskala tradisjonell kulturutøvelse og småskala næringsvirksomhet.

De er ikke opptatt av å lage bra inntekter og arbeidsplasser utenom tinget. De gir jo støtte til sånn småbedrifter, sånne som vil starte bedrift, men det blir jo bare småforetak. De støtter folk som vil drive fiske og sånn. De burde engasjert seg mer i at fiskebåtene burde levert mer til Finnmark. (K1R1, Ávjovárri, 2018)

Saken om etablering av sykehus i Alta ble brakt opp av flere informanter i Finnmark som mente at Sametinget sviktet når det ikke engasjerte seg tungt som tilhenger av dette. I anledning den saken ble det sågar levert noe så sjeldent som en offentlig utmeldelse: et innlegg i Altaposten der signatøren, fra Ávjovárri, vektla Sametingets manglende støtte til sykehus i Alta som dråpen i begeret: «De verner bare gamle tufter, gammer, landområder og døde ting. Helse og levende menneskers ve og vel er de ikke særlig opptatt av» (Bueng, 2018).

Når sykehussaken ble nevnt av flere informanter kan det delvis være fordi dette avisinnlegget var godt kjent. Men det uttrykker nok også at det faktisk oppfattes som provoserende for personer i visse deler av Finnmark at Sametinget ikke har engasjert seg sterkt for sykehus i Alta. Denne saken går rett i kjernen av hva noen mener at Sametinget *bør* gjøre, men som Sametinget kanskje ikke *kan* gjøre – i og med at institusjonen selvfølgelig verken har myndighet eller kapital til å få på plass et sykehus. Det kan i tillegg være

utfordrende for Sametinget å ta stilling i lokaliseringsspørsmål der det finnes samer på begge sider – og den betente saken om sykehus i Alta er nettopp en slik sak. Sametinget er i en «Catch 22»-situasjon: de kan provosere fram negative reaksjoner fra velgere både ved å ta stilling og ved å ikke gjøre det.

Noen informanternes misnøye med Sametinget i saken kan ha å gjøre med at Kautokeino befinner seg i det geografiske nedslagsfeltet for et eventuelt Alta-sykehus. Deres misnøye gjenspeiler en tanke om at Kautokeino er det kulturelle og befolkningsmessige sentrum for Sápmi i en slik grad at befolkninga der bør merke ekstra mye til at Sametinget finnes og er til nytte for dem.

De fleste bor her i Kautokeino og Karasjok. Dette er kjerneområdet. Men det er ikke nok medlemmer på Sametinget herfra. Hvis kjerneområdene dør ut – ordføreren sier at flere og flere flytter ut, og da mister barna morsmålet – det blir jo et luftslokk til slutt. Man trenger noe håndfast. Hvis det her blir pulverisert, da er det slutt. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

Den motsatte holdninga eksisterer imidlertid også: at det samiske i Indre Finnmark klarer seg bra uten Sametinget, og at Sametinget derfor må satse hardere på steder der samisk kultur og språk er i en mer prekær situasjon.

Perspektivet at Sametinget er irrelevant for lokale samiske forhold der man bor, ble også tilkjennegitt av informanter på kysten, samt av en informant som representerer en stor og voksende samebefolkning, nemlig de som bor i større byer:

Det føles ikke som at de taler min sak, som halvveis bysame, som ikke bor i Finnmark, og ikke er vokst opp i en samisk kultur. (K1R0, Sør-Norge, 2019)

Andre informanter var mer grunnleggende i sin kritikk: de mente at Sametinget som sådan er irrelevant, uansett hvor man bor og hvordan type same man er. Noen mente det først og fremst er den norske statens skyld at Sametinget har for lite makt, men at Sametinget derfor i praksis fungerer som skalkeskjul for manglende urfolksselvstyre i Norge.

Sametinget blir et slags alibi for regjeringa. «Vi har jo gitt dem et eget parlament.» De har det mot det internasjonale samfunnet, at «sånn gjør Norge med sitt urfolk – eget parlament som er et rådgivende organ». Men de bryr seg ikke om de rådene. Fylkestinget har mer makt enn Sametinget. Fylkestinget kan

gjøre vedtak som faktisk endrer på ting. Sametinget kan gjøre så mange vedtak som de vil, men det endrer ingenting. De får en slump med penger som de skal fordele histen og pisten, og det er den makta de har. Så Sametinget er blitt sånn der, et organ som på en måte lurer verden til å tro at Norge tar godt vare på sin urbefolkning. (K1R0, Ávjovárri, 2018)

Andre mente skylda for Sametingets situasjon dypest sett var å finne hos Sametinget selv:

Sametinget i dag det er folk som ikke har visjon. Man har gått i den fella at man tror det er samepolitikk å tildele penger og klage på bevilgninger. Det kan fylkesmannen og fylkeskommunen gjøre like godt. Det er bare administrasjonsarbeid [...] Behøver vi niogtredve folkevalgte for å behandle støttesøknader? Nei. Sametinget har ingen reell politisk makt i dag. Og det ser ikke ut til at de vil ta mer makt heller. Legg merke til at jeg sier «ta». Du får ikke makt. Du får ikke myndighet. Den må du ta. Men det har man glemt. (K1R0, utlandet, 2019)

De passivt uregistrerte og de med usikker registreringsstatus

Det kan være lett å se på fravær av registrering i Sametingets valgmannstall som et aktivt valg, men intervjuene viste at det blant dem som oppfylte både subjektive og objektive kriterier, også er noen som kan kalles *passivt* uregistrerte. Intervjuene avdekket dessuten eksempler på at noen rett og slett opplevde *usikkerhet* rundt hvorvidt de var innmeldt.

Passiv ikke-registrering – å melde seg inn er ei aktiv handling

Flere informanter kunne melde at de oppfylte kriteriene og de hadde ikke noe mot å stå i valgmannstallet, men de hadde likevel ikke gått til det aktive skritt å melde seg inn:

Har mange ganger tenkt at jeg skal gjøre det. Det er som når man er på Coop: «Har du medlemskort?» «Jo jeg har det, men ååå, har det ikke med.» «Du kan jo laste med appen.» «Jaaaa, huff.» Jeg har sagt hundre ganger at jeg skal gjøre det, men blir aldri. (K1R0, Nordkretsen, 2019)

Enkelte informanter i kategorien *passivt uregistrerte* oppga at de før var usikre på egen samiskhet: de har stilt spørsmål ved hvorvidt de er same «nok» eller «på riktig måte». Når de nå har nådd sluttfasen i en prosess med å oppnå den tryggheten i sin samiske identitet som skal til for å skrive seg inn, er grunnen til å være uregistrert borte: kun det aktive valget om innmelding gjenstår. Andre virket imidlertid å aldri ha hatt noe uavklart forhold til egen samiskhet, men var likevel passivt uregistrert. I slike tilfeller kan situasjonen kanskje bunne i at man ser Sametinget kun som et velgerregister, og ikke er spesielt politisk interessert. Det kan også komme av at man ikke anser Sametingets aktivitet som spesielt relevant for ens eget liv.

Usikker registreringsstatus – å melde seg inn krever kunnskap

En noe uventa kategori som trådte frem fra datamaterialet var de med *usikker registreringsstatus*: personer som ikke helt visste om de sto i valgmanntallet. Noen mente at de kanskje hadde blitt registrert for lenge sia, i «samemanntallets» barndom, men nå kunne de ikke lenger huske.

Jeg står der i manntallet, jeg går ut fra at jeg står der. Jeg kan ha meldt meg inn i forbindelse med noe tilskudd. Når det var nyoppstarta. I forbindelse med noe [næringsvirksomhet]. Jeg trur man ble registrert i manntallet i forbindelse med det. [...] Jeg trur nok det var en fordel at man var registrert for å få tilskudd til det prosjektet. Men jeg husker ikke om jeg meldte meg inn. (K1R?, Ávjovárri, 2018)

Dette sitatet er også eksempel på den ovennevnte troen på at valgmannstallsmedlemskap medfører fordeler ut over stemmerett. Flere intervjuer demonstrerte at det er behov for mer informasjon om hvordan innmelding foregår. Noen lurte på om man kunne bli skrevet inn av andre. En person oppga at hen tidligere hadde trodd at hen stod i manntallet, men hadde misforstått hva som er «samemanntallets» formelle navn og hvordan man går fram for å melde seg inn.

... det var etter dét at jeg prøvde å melde meg inn i samemanntallet. Men jeg gjorde det feil. Jeg meldte meg inn i Norske Samers Riksforbund. Det hørtes så nasjonalt ut. Jeg har betalt kontingent i tre-fire år. (K1R0, Sør-Norge, 2018)

Kunnskap om valgmanntallet er mindre utbredt enn hva man kanskje tror når man forholder seg til samepolitikken via yrke eller verv. Informasjonsmangel angående hva valgmanntallet formelt heter, hva slags funksjon det har og hvordan man melder seg inn, kan man finne hos ulike typer mennesker – både hos høyt og lavt utdannede, og både fra de språklige kjerneområder i Finnmark og fra den samiske «periferien» i Sør-Norge.

De med usikker samiskhet

Det subjektive – er min samiske identitet tilstrekkelig?

Usikker samisk identitet kan oppleves på ulike måter og føre fram til ulike endestasjoner. Noen går gjennom en personlig reise som begynner med at de overhodet ikke vet om sin samiske bakgrunn, mens andre alltid har visst at det er noe samisk der. Noen melder seg etter en lang prosess inn i «samemanntallet» med en følelse av katarsis og entusiasme, mens for andre er det en mer avdempa følelse av at det er tross alt riktigst å være med. Andre igjen blir stående fast i å ikke ha noen klar konklusjon rundt sin samiske identitet, eller hvorvidt de burde registrere seg. Dette kan bero på at de ikke oppfyller sitt eget bilde av hva en same er, eller at de tror andre vil mene at de ikke er samisk nok. En av informantene uttrykte at hen frykta å «bli sett på som en dårlig same» hvis hen gikk til det skrittet å erklære seg som same, og hen var derfor skeptisk til å ta det steget (K?-sRo, Nordkretsen, 2018). Det er ikke så attraktivt å melde seg inn i ei gruppe der man mistenker at man vil bli ansett som andrerangs.

Noen informanter var svært bevisst på at deres etniske identitet er mangefasettert, og spurte seg om de egentlig oppfylte det subjektive kriteriet hvis de både anså seg som same og som noe annet. Én informant mente at man kanskje fornektet det ikke-samiske i seg selv hvis man formelt skrev under på at man oppfatter seg som same.

Jeg har jo mulighet. Jo, kunne jo ha gjort det. Men jeg føler at det blir feil, for betyr det at jeg er bare samisk da? Er jeg bare samisk? [...] Jeg vil gå på akkord med det jeg har inni meg. Og da blir det motsatt av fornorskning. Da er vi plutselig alle samisk, og så har vi glemt alt det som er imellom her. [...] Jeg kan

ikke velge. Det ville være som å ha tre unger og bare velge den ene. (K?-sR0, Nordkretsen, 2018)

En av informantene nevnte det som en frigjørende opplevelse å oppdage artikkelen «Det tredje alternativ» (Høgmo, 1986), fordi hen der fant støtte for sin tanke om at det gikk an å være både same og norsk.

... da husker jeg at jeg fant at det går faktisk an: Det er ikke noe enten-eller, du har begge deler. Det er mulig. (K1R0, Nordkretsen, 2018)

For noen blir løsninga å konkludere med at det å oppfatte seg som same, tilsvarer rett og slett det å være bevisst på at man har samisk bakgrunn. Man definerer tross alt selv hvordan det subjektive kriteriet skal tolkes.

Det er jo på en måte et tullekriterie, for hvem kan si hva det er å føle seg som same? På den andre sida er det viktig, for da må du faktisk si det. Det kan aldri følges opp eller ettergås, men du legger litt ansvar på de som sier det. Du må skrive under på det. (K0R0, Sør-Norge, 2019)

Det subjektive kriteriet er fleksibelt, men altså ikke uvesentlig. Vi vil anta at mennesker stort sett ikke skriver under på at de anser seg som samer – på en eller annen måte – hvis de ikke kan stå inne for det.

Det objektive – er slekta mi samisk?

Når det gjelder de som ikke er sikre på om de oppfyller objektive kriterier, så har fornorskingspolitikken medført at det samiske er godt skjult i en del familier. Det kan være vanskelig å nøste opp nok detaljer til at man føler seg sikker. Noen kan også oppleve direkte motstand hvis de prøver å nøste opp i slektsbakgrunnen. Deres frihet til å registrere seg blir begrenset av at de har familiemedlemmer som ikke vil assosieres med det samiske. En utmeldt forteller om en uinnmeldt bekjent at

... han var same [...] Men han skulle ikke plage familien så mye...

Intervjuer: Hva mente han med det?

Informant: Nei de har jo brukt to-tre generasjoner på å bli oppfatta som norsk. Og så når de endelig har blitt akseptert som norsk, så er

det en i familien som melder seg inn i samemantallet! Og hvis én i søskenflokket er samisk, så er jo alle det, de er jo søsken, de har jo samme foreldre. (K1R0, utlandet, 2019)

Dette utsagnet gjenspeiler et syn på samiskhet som setter likhet mellom det å være av samisk ætt og det å være same, uavhengig av identitet. Et slikt syn er ikke nødvendigvis utbredt, men det er absolutt til stede både i samisk og ikke-samisk befolkning (Berg-Nordlie, 2021). Dette kan hindre noen i å erklære sin samiskhet i form av det å melde seg inn i valgmann-tallet, fordi det kan komme negative reaksjoner fra personer i slekta som da vil føle seg «outa» som samer.

De lovbestemt uregistrerte

Det er flere måter å havne i en posisjon hvor man opplever sterk samisk tilknytning uten å oppfylle valgmannallets objektive innmeldingskriterier (jf. også Pettersen og Saglie i kap. 2). Man kan leve sitt liv i en samisk familie som følge av ekteskap eller samboerskap. Man kan ha barn som er samiske. Man kan være oppfostra i en samisk familie uten å ha blitt formelt adoptert. Alle slike familiemessige forbindelser gir rom for å utvikle sosial eller kulturell samisk tilknytning. I visse områder kan personer uten samisk familie bli sosialt eller kulturelt integrert i et samisk miljø i løpet av lang botid. Andre er etterkommere av innflyttere til samiske lokalsamfunn og er blitt kulturelt og sosialt integrerte ved å ha hatt hele sin oppvekst i dette miljøet.

Det er uvisst hvor mange som er i slike posisjoner, men siden forhold mellom samer og ikke-samer og flytting til samiskdominerte områder er og har vært utbredt, dreier det seg potensielt om et ikke så lite antall mennesker. Samtidig er det slett ikke alle som er i denne typen posisjoner som utvikler samisk tilknytning, eller blir særlig kulturelt eller sosialt integrert. Uansett, blant de dette gjelder er det noen som ser det som problematisk å være avskåret fra å delta ved sametingsvalg, mens andre synes det er på sin plass.

Greit å stå utenfor

Flere av de intervjuede mente at stemmerett ved sametingsvalg er noe de kanskje ikke bør ha. De kunne diskutere regelverket kritisk, men mente

likevel at det måtte finnes noen grenser for å hindre «fullt innslipp», og at disse grensene kanskje nødvendigjorde at de stod utenfor.

Nei altså det at jeg ikke kan være med det viser vel kanskje at det er noe riktig der. Ellers kunne hvem som helst lært seg samisk og kommet med. Gitt premisene vi har i dag er det feil. Og så tror jeg at vi kan ikke lage de perfekte kriteriene. Det blir alltid noen som ikke får være med. Det blir vanskelig, for det er ikke ei klar greie. (KOR0, Sør-Norge, 2019)

... hvis man åpner for meg ... Så åpner man kanskje for ei utvanning. Som ikke er tenkt. [...] Jeg kan bidra på så mange andre måter enn å stå i manntallet. Jeg kunne nok bidratt bra der og ... Men jeg er ikke sikker på om det er nødvendig for Sápmi at sånne som meg står i manntallet. (KOR0, Sør-Norge, 2019)

Leit å stå utenfor

Andre informanter snakket mer om at det samiske samfunnet kan risikere å ekskludere personer som har mye å bidra med hvis det ikke gir «samiskintegrerte» muligheten til å oppleve den typen full inklusjon som både faktisk og symbolsk ligger i retten til å stå i valgmanntallet:

Meningen med Sametinget er vel at det samiske samfunnet skal styrkes. Men det kan vel ikke styrkes hvis det skjer en ekskludering av folk som er på å styrke samfunnet. Da svekkes det. (KOR0, Ávjovárri, 2019)

Holdningene til de informantene som var mest kritiske i denne sammenhengen kan grovdeles i (a) misnøye med *manglende mulighet til å påvirke*, og (b) misnøye med *symbolsk utestengelse*. Følgende sitat belyser begge deler, og problematiserer samtidig i hvilken grad alle som faktisk *har* rett til å melde seg inn, egentlig er tilstrekkelig integrert i samisk kultur og samfunn:

... jeg vet om folk som bor i [by sørpå] og som har funnet ut at de har en ol-demor. De har aldri vært i Finnmark eller i samiske områder for øvrig og har ingen tilhørighet til det samiske. Har ikke behov for å bruke kofta, det handler ikke om finne tilbake til sine røtter. Det handler bare om at «åja, det er jo kult».

Hva er det for noe tull? At du bor i [by sørpå] og har en samisk familie, og dette er halmstrået for ikke å miste sin identitet ... Selvfølgelig skal du kunne være fullverdig same. Men når du er født og vokst opp her, og har tenkt å bo her resten av mitt liv, det betyr at alt som berører det samiske samfunnet, det berører meg. Og jeg er et engasjert menneske så jeg vil gjerne bidra både samfunnsmessig, i dugnad og i næringsliv. Men jeg har ingenting å si fordi jeg ikke kan stemme til Sametinget og står ikke i manntallet. Nå vet jeg ikke hvor mye det har å si, for jeg vet ikke hvor mye Sametinget har å si, men som et prinsipp så synes jeg ikke det er riktig. Fordi mine barn, som snakker flytende samisk og føler seg mer samisk i hjertet enn norsk, ikke kan stemme til sametingsvalget. (KOR0, Ávjovárri, 2019)

Enkelte foreslo løsninger for å komme visse kategorier av lovbestemt uregistrerte i møte uten å utvide de objektive kriteriene. Ett forslag er å ha en egen samisk «medborgerskapsprøve».

Når man har lært seg språket, tatt test, hatt sju års botid, tatt samfunnskunnskap, da kan du bli statsborger, og bli på alle måter norsk. Ville det ikke vært rimelig i forhold til integrering også i det samiske samfunnet også skulle ha noe lignende, også politisk? [...] Rett og slett en prøve i samisk samfunnskunnskap. Og den prøven måtte man ta på samisk. Så ville det være nokså parallelt til at prøven i norsk samfunnskunnskap for innvandrere, den må man ta på norsk. Og de som består den, de kan få innskriving i valgmanntallet. (KOR0, Ávjovárri, 2018).

En slik modell ville gitt mulighet for «innvandring» uten å fire på krav til verken kulturkunnskap eller sosial integrasjon. Et spørsmål som da melder seg er imidlertid hvilke områder som skal regnes som samiske nok til at botid gir grunnlag for å ta testen. Her kan man fort ende opp med å få den samme debatten om hva som er å være tilstrekkelig samisk, bare på lokalsamfunnsnivå i stedet for individnivå. Et alternativt forslag er en *søknadsbasert tilleggsmulighet* for ekstraordinært opptak i valgmanntallet.

Man burde fått lov å søke med utdypende forklaring om hvorfor du ønsker å være i valgmanntallet og hvorfor du burde være med. Men samtidig – noen må da bestemme om søknaden ... Men det burde vært mulig. Noen sier at «send

nå en søknad, det går sikkert fint». Men da burde det stå det, da: «Hvis du føler at du ikke kommer inn under kriteriene, ta gjerne kontakt så tar vi en prat». (KORO, Ávjovárri, 2018)

Diskusjon: Flere bør med – men hvem og hvordan?

Helt siden Sametinget ble etablert har det vært kampanjer for å få flere til å melde seg inn i valgmanntallet, ut fra antakelsen om at det finnes et vesentlig antall personer som ikke har registrert seg. Formålet med dette kapitlet har vært å presentere en første utforskning av hva ulike kategorier av personer med samisk tilknytning som ikke er innmeldt i Sametingets valgmanntall tenker om dette manntallet og egen status i så måte. Vår hensikt har ikke vært å komme med konklusjoner om hvorvidt dagens manntallsregler er rettferdige, men å løfte fram ulike posisjoner og stemmer som gir grunnlag for videre diskusjoner om hvordan det samiske fellesskapet kan forholde seg til «de uregistrerte».

Lovbestemt uregistrerte

Blant de lovbestemt uregistrerte finnes både de som mener det er helt riktig at de ikke kan registrere seg, og de som ønsker å kunne det. Blant sistnevnte savner noen den påvirkningsmulighet i eget samfunn som valgmanntallsregistrering gir, mens for andre er opplevelsen av symbolsk utestengelse det viktigste. Dels er følelsen av symbolsk utestengelse en konsekvens av at man opplever å ikke ha fulle rettigheter i et samfunn man er en del av, dels er det forbundet med det utbredte synet på valgmanntallet som et «samemanntall». Sistnevnte er som forklart ovenfor en misforståelse, men det er ikke rart at denne misforståelsen finnes når både organisasjoner og lovverk benytter seg av valgmanntallets kriterier for å definere samiskhet, samtidig som det ikke finnes noen annen måte å registrere sin samiskhet på enn via valgmanntallet. Folkeregisteret har siden 2019 gitt mulighet til å registrere én form for samisk tilknytning – språkkunnskap, men heller ikke dette vil fange opp alle de lovbestemt

uregistrerte, og mangelen på mulighet til å delta i valg vil nok likevel oppleves som et utenforskap av noen.

I faglig sammenheng har antropologen Hugh Beach (2007) påpekt at det per i dag er mulig for samiske familier å «fase ut» av det samepolitiske samfunnet ved at personer som kan registrere seg avstår fra å gjøre det, mens deres barn ikke kan registrere seg fordi de er på feil side av de kultur- og avstammingsbaserte kriterienes genealogiske «terskel». Hvis det ikke finnes en tilsvarende «innfasingsmekanisme» kan dette på sikt svekke samefolket tallmessig. Beach skisserer en mulig «innfasingsmodell» slik: I første omgang kan en person født som ikke-same oppnå en slags mellomstatus som integrert same uten samisk avstamning. I praksis kan man tenke seg at dette gjøres ved å dokumentere at man oppfyller det de Costa (2015) ville kalt kulturelle kriterier (sosial integrasjon, livsførsel, kulturelle særtrekk). Videre skisserer Beach at i senere slektsledd kan etterkommere av en «integrert same» få full status som samisk av avstamning og kultur, der den samiske anen man refererer til er en integrert same. Beachs innfasingsmodell kan faktisk sies å være lovfesta allerede, i alle fall hvis det kulturelle kriteriet man snakker om er språklæring: Samelovens bokstav gir rom for at en person uten samiske aner lærer seg samisk som voksen og snakker samisk til sine barn under deres oppvekst. Barna kan dermed slippe inn i valgmanntallet ved å krysse av på det objektive kriteriet «samisk som hjemmespråk».

Det finnes også tenkbare modeller der førstegenerasjons integrerte slippes direkte inn i valgmanntallet. Som det fremgår av Pettersen og Saglies kapittel 2 støtter ikke majoriteten av de allerede valgmanntallsinnmeldte per i dag noen utvidelse av valgmanntallskriteriene, og det er ulike meninger om hvilke grupper som burde slippe inn hvis kriteriene skulle utvides: de gruppene som anses mest aktuelle å inkludere er *ektefeller/registrerte partnere* av valgmanntallsførte og personer med *langvarig tilhørighet til samisk miljø* eller lokalsamfunn. Disse kriteriene faller innenfor den delen av de Costas kulturbegrep som handler om sosial integrasjon – men kan også tolkes som at respondentene anser samliv og bosted som brukbare indikatorer på annen kulturell tilknytning, jf. TallBears (2013) syn på «blood» som pragmatisk kriterium som indikerer kulturtilhørighet. Et anna forslag er å tilby en samisk *medborgerskapstest*

der man kan dokumentere bestemte former for kulturell integrasjon. Et tredje forslag er å innføre mulighet for *individuell søknad* hvis man ikke passer inn i de gjeldende kriteriene. Disse to siste alternativene har i mindre grad vært gjenstand for offentlig debatt i det samiske samfunnet.

Hvis man skal gjøre endringer i valgmanntallets regler må det uansett være opp til det det samiske samfunnet selv – og det betinger en større samfunnsdebatt i forkant.

Usikker samiskhet

Det kan være vanskelig å vite om man er av samisk avstamning, da dette er fortiet i mange slekter. I Norge er mange eldre folketellinger digitalt tilgjengeliggjort, men slett ikke alle vet om dette eller besitter kunnskap nok til å finne ut hvordan etnisitet og språk er registrert, og folketellingsdata er dessuten ikke alltid korrekte. Det er et åpent spørsmål om Sametinget kan gi folk i denne kategorien hjelp til å «finne tilbake», eller om det overhodet er Sametingets rolle. Andre vet at de oppfyller de avstammingsbaserte objektive kriteriene, men er usikre på om deres samiske *identitet* er sterk nok eller godt nok begrunnet. Til syvende og sist handler dette ofte om en følelse av å for svakt oppfylle de Costas (2015) kulturelle kriterier. Det er mange som anser at genealogisk forbindelse må til for å kunne kalles same, men det er også utbredt å anse at noen form for kulturell forbindelse er nødvendig (Berg-Nordlie, 2021). For de som selv mener at «blodet» deres ikke er nok, er det viktig å få økt mulighet til å styrke sin samiske kulturelle eller samfunnsmessig integrasjon, slik at identiteten deres blir sterk nok til at de føler det er rimelig å registrere seg. Ulike typer tiltak som gjør at denne kategorien mennesker kan tilegne seg mer samisk-kulturell kompetanse kan være et viktig bidrag i så måte.

Aktivt, passivt og usikkert uregistrerte – de som kunne vært med

Hva med de som oppfyller både subjektive og objektive kriterier, men likevel ikke har registrert seg, eller har meldt seg ut? Beach (2007) poengterer at politisk «apati» kan hindre personer i å registrere seg, men Bergh & Saglie

(2011) har påpekt at mange uansett melder seg inn som en ren identitets-erklæring, og som dette kapitlet viser lever navnet «samemanttallet» med alt det innebærer videre på folkemunne. Pedersen (2015) har argumentert for at andelen uregistrerte samer vil krympe etter hvert som skammen forbundet med det samiske avtar og samisk identitet styrkes. Imidlertid, som dette kapitlet har belyst, finnes det flere mekanismer enn skam, svak identitet eller fravær av politisk interesse som gjør at noen står utenfor.

For å unngå usikker registreringsstatus og visse typer passiv ikke-registrering, trengs mer generell informasjon om Sametinget og dets valgmannstall. Mange som er aktuelle for valgmannstallet vokser opp og lever i miljøer der kunnskap om samisk politikk ikke tilflyter dem «naturlig» via sosiale nettverk eller yrke. Dette gjelder kanskje spesielt i Sør-Norge og i de deler av Sápmi som har særlig stor norsk majoritet, men det gjelder faktisk også i samiskspråklige kjerneområder. Et stort antall av potensielle samiske velgere lever i situasjoner som gjør at for å «treffe» dem med informasjon om samisk politikk, må man «sikte» på hele samfunnet. Med andre ord: Hvis man vil nå hele den samiske befolkninga, er det trolig behov for å radikalt heve kunnskapen om samisk politikk i *hele* befolkninga.

Blant de aktivt uregistrerte finner vi blant anna mennesker som ikke kjenner seg igjen i Sametinget eller ikke anser dets virksomhet som relevant. Noen ser på institusjonen som «usamisk» ut fra et syn på samiskhet som knytta til primærnæring og natur. Et slikt syn på urfolk er ikke uvanlig. Mange urfolk har i perioder med sterkt assimileringstrykk hatt sine viktigste kulturelle bolverk i rurale områder, og identiteten har blitt knytta til det rurale. Når urfolk urbaniserer seg og danner moderne organisasjoner og institusjoner, oppstår brytninger mellom ulike idéer om hva urfolk er, også internt i folket (Berg-Nordlie et al., under utgivelse; Dorries et al., 2020; Pedersen & Nyseth, 2015; Peters & Andersen, 2014).

Andre utviser ei holdning til Sametinget som gjenspeiler en mer generell mistillit til den politiske og byråkratiske klassen i eget samfunn. Slik mistillit er ikke unik for det samiske samfunnet, tvert imot kan man se likhetstrekk med andre samfunn. Slike måter å omtale Sametinget på har trekk av det Brubaker kaller politikkens *populistiske repertoar* (2017, se også Berg-Nordlie og Skogerbø i kap. 9): Man snakker om det samiske samfunnet som delt i «elite» og «folk», der førstnevnte har mista sin

tilknytning til sistnevnte. Man uttrykker skepsis til «elitens» forståelse av det virkelige livet «på bakken», og at det politiske systemet er forvokst, ineffektivt og egennyttig. At slik mistro til demokratiske organer også vokser fram i andre samfunn gjør ikke utfordringa mindre for det samiske samfunnet, men det gir mulighet til å studere tiltak og diskusjoner andre samfunn gjør seg rundt det å minske gapet som noen opplever mellom folket og samfunnets demokratiske institusjoner.

Blant informantene finner vi også de som mener at Sametinget ikke representerer deres distrikt eller samegruppe godt nok. Flere kommuniserer en følelse av at det generelt ikke gjøres nok for den typen samer de selv tilhører (samiskspråklige, ikke-samiskspråklige, kyst, innland, bygd, by osv.), og man holder Sametinget ansvarlig. I noen tilfeller er informasjonsmangel også her et problem, for iblant arbeider faktisk Sametinget med nettopp den type saker som informantene etterlyser, men de vet det ikke. Sametinget har ei utfordring, men også en plikt, til å nå ut til dem som ikke selv aktivt søker informasjon om politikk. Også disse personene er en del av velgermassen.

I andre tilfeller er de uregistrerte svært velinformerte, men uenige med Sametingets prioriteringer eller aktiviteter. I noen av tilfellene har Sametinget ikke myndighet eller kapasitet til å oppfylle deres ønsker, og her kan det hende at informasjonen som trengs nettopp er hva Sametingets begrensinger er, og hvordan Sametinget eventuelt arbeider for færre begrensinger. Men også dette er kjent stoff for noen, og misnøyen går da på at Sametinget ikke har klart å skaffe seg mer innflytelse. Sametingets innflytelsesgrad er imidlertid i seg selv ei politisk skillelinje blant samiske velgere (jf. Bergh og Saglie i kap. 7), så for noen velgere kan det også være fremmedgjørende dersom de som har makta på Sametinget vektlegger sterkt at de kjemper for mer innflytelse. Sametinget er i den posisjonen at det straffes uansett hva det gjør: Uansett hvem som prioriteres vil det være noen samer som ikke ble prioritert. Hvis Sametinget holder seg utenfor kan det anklages for å vise unnfalighet, og hvis det involverer seg, kan det bli anklaget for å gå inn i flere prosesser enn det burde.

Et grunnleggende spørsmål er imidlertid hvorfor misfornøyde velgere kanalisere sin misnøye mot Sametinget *som sådan* og ikke mot partiene som styrer Sametinget. I norsk politikk får misnøye gjerne utløp i uttrykt

fiendtlighet til visse partier og støtte til andre – mens i samisk politikk blir «Sametinget» ofte omtalt som en enhetlig aktør, ikke en forsamling sammensatt av flere politiske partier. Dette kan ha sammenheng med flere ting.

For det første må Sametinget ofte framstå nettopp som en enhetlig aktør i møte med den norske statens øvrige organer. Parlamentets flertall taler legitimt på vegne av urfolksnasjonen, og intern meningsvariasjon skal ikke kommuniseres bredt til andre aktører. Samtidig kan dette virke fremmedgjørende på samiske velgere som ikke støtter flertallet.

For det andre er det begrepsmessig forvirring rundt Sametinget som parlament (plenum), Sametingets regjering (Sametingsrådet) og Sametingets administrasjon. Ofte blir alt dette monolittisk referert til som «Sametinget» – som om staten Norges folkevalgte parlament og regjering, samt alle departement, kollektivt skulle omtales som «Stortinget». Her har kanskje først og fremst mediene ansvar for større klarhet vedrørende hva man til enhver tid snakker om. Sammenblandinga kan imidlertid også henge sammen med at mange menneskers direkte kontakt med Sametinget, og fortellinger de hører om andres kontakt med Sametinget, dreier seg om møter med den byråkratiske delen av institusjonen – som også bare blir kalt «Sametinget».

Et tredje forhold som kan bidra til at Sametinget oppfattes som enhetlig, er en utvikling mot små forskjeller mellom mange av partiene, noe som kan virke demobiliserende (jf. Bergh og Saglie i kap. 7). Ytterligere polarisering mellom de større partiene kan dermed virke mobiliserende, likeså eksistensen av partier med standpunkter utenfor det politiske sentrum, eller som i noen grad benytter seg av et populistisk repertoar (se Berg-Nordlie og Skogerbø i kap. 9). Tydelig mangfold i meninger og retorikk vil vise at Sametinget er en arena for meningsbrytning, med representasjon av ulike typer samer, som kan bidra til å redusere mengden av folk som aktivt eller passivt står utenfor valgmannstallet.

Avslutning

I dette kapitlet har vi gjort streiftog blant meninger og holdninger hos mennesker som på ulike måter befinner seg i randsonen av det politiske

Sápmi i Norge – selvvalgt eller uvalgt. I ønsket om å bidra til dypere forståelser av bredden i tilknytningsformer og tilhørende holdninger, har vi gitt kapitlet en form med mye rom for informantenes egne stemmer ved bruk av direkte sitater. Vi har gitt innblikk i ulike syn på valgmanntallet, på grunner til å være med eller ikke være med. I materialet finner vi igjen flere aspekter som er kjent fra den generelle litteraturen om urfolkstilthørighet, som usikkerhet om ens egen subjektive og objektive samiskhet. Innmelding i valgmanntallet er likevel substansielt forskjellig fra samisk tilhørighet på et helt uformelt plan, fordi det også handler om tilknytning til et politisk organ. Dermed kommer andre avveininger inn i bildet.

Vi har påpekt at det ikke er spesielt vanskelig å finne folk som står *passivt utenfor*. Disse representerer et potensiale for det samiske demokratiet, og er en gruppe som Sametinget har en demokratisk plikt til å arbeide for å få aktivt med. Vi har også gitt eksempler på folk som står *aktivt utenfor*, og dessuten belyst at det finnes velgere med oppfatninger som gjør at de kun trenger å mobiliseres til aktiv utmelding før de forsvinner og kanskje aldri kommer tilbake.

I sum fremtrer et bilde av et stort informasjonsbehov. Det må skapes økt bevissthet om at uenighet med Sametingets politikk eller gitte prioriteringer, er grunn til å bli *mer* engasjert, ikke *mindre* – at uenighet er en grunn til å stå i valgmanntallet. Reelle forskjeller i partienes programmer bør løftes frem, og det må skapes forståelse for de ulike rollene til henholdsvis Sametingets plenum, Sametingsrådet og Sametingets administrasjon. Det er selvfølgelig utfordrende å skulle bevisstgjøre om denne flertydigheten og samtidig klargjøre Sametingets rolle som et enhetlig talerør for samene: Det er ikke lett å skulle opptre som parlament, innenriksdepartement og utenriksdepartement på én og samme tid.

Referanser

- Aikio, A. & Åhrén, M. (2014). A reply to calls for an extension of the definition of Sámi in Finland. *Arctic Review on Law and Politics*, 5(1), 123–143.
- Beach, H. (2007). Self-determining the self: Aspects of Saami identity management in Sweden. *Acta Borealia*, 24(1), 1–25. <https://doi.org/10.1080/08003830701411605>

- Berg-Nordlie, M. (2015). Representativitet i Sápmi. Fire stater, fire tilnærminger til inklusjon av urfolk. I B. Bjerkli & P. Selle (Red.), *Samepolitikkenes utvikling* (s. 388–418). Gyldendal.
- Berg-Nordlie, M. (2021). «Sámi in the heart»: Kinship, culture, and community as foundations for indigenous Sámi identity in Norway. *Ethnopolitics*. <https://doi.org/10.1080/17449057.2021.1932116>
- Berg-Nordlie, M., Dankertsen, A. & Winsvold, M. S. (Red.). (under utgivelse). *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic states and Russia*. Berghahn.
- Bergh, J. & Saglie, J. (2011). Valgdeltakelsen ved sametingsvalg: Hvor viktig er tilgjengelighet? I E. Josefsen & J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg: Velgere, partier, medier* (s. 85–112). Abstrakt.
- Bjørklund, I. (2016). «Er ikke blodet mitt bra nok?» Om etniske konstruksjoner og identitetsforvaltning i Sápmi. *Nytt norsk tidsskrift*, 33(1–2), 8–20. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2016-01-02-02>
- Bueng, J. K. (2018, 3. mars). – Sametinget lot seg kjøpe av helseminister Høie [Leserinlegg]. Altaposten. <https://www.altaposten.no/meninger/2018/03/02/%E2%80%93-Sametinget-lot-seg-kj%C3%B8pe-av-helseminister-H%C3%B8ie-16196602.ece>
- Brubaker, R. (2017). Why populism? *Theory and Society*, 46, 357–385. <https://doi.org/10.1007/s11186-017-9301-7>
- de Costa, R. (2015). States' definitions of Indigenous peoples: A survey of practices. I M. Berg-Nordlie, J. Saglie & A. Sullivan (Red.), *Indigenous politics. Institutions, representation, mobilisation* (s. 25–60). ECPR Press.
- Dorries, H., Henry, R., Hugill, D., McCreary, T. & Tomiak, J. (Red.). (2020). *Settler city limits. Indigenous resurgence and colonial violence in the urban prairie West*. University of Manitoba Press.
- Falch, T. & Selle, P. (2018). *Sametinget – institusjonalisering av en ny samepolitikk*. Gyldendal.
- Heikki, J. (2015, 1. oktober). Ex-presidenten säger upp sin rösträtt i Sametinget. *Sameradion & SVT Sápmi*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6268385>
- Høgmo, A. (1986). Det tredje alternativ. Barns læring av identitetsforvaltning i samisk-norske samfunn preget av identitetsskifte. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 27, 395–416.
- Joona, T. (2015). The definition of a Saami person in Finland and its application. I C. Allard & S. F. Skogvang (Red.), *Indigenous rights in Scandinavia. Autonomous Sami law*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315588353>

- Junka-Aikio, L. (2016). Can the Sámi speak now? Deconstructive research ethos and the debate on who is a Sámi in Finland. *Cultural Studies*, 30(2), 205–233. <https://doi.org/10.1080/09502386.2014.978803>
- Laakso, A. M. (2016). Critical review: Antti Aikio and Mattias Åhrén (2014). A reply to calls for an extension of the definition of Sámi in Finland. *Arctic Review on Law and Politics*, 5, 123–143. *Arctic Review on Law and Politics*, 7(1), 101–106. <https://doi.org/10.17585/arctic.v7.419>
- Nutti, H., Sarri, T. & Marakatt, L.-O. (2015, 19. oktober). Forskare: Sametinget styrs av försvenskade samer. *Sameradion & SVT Sápmi*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6543807>
- Ot.prp. nr. 43 (2007–2008). *Om lov om endringer i sameloven*. Arbeids- og sosialdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-43-2007-2008-/id504667/>
- Pedersen, P. (2015). Veksten i den samiske velgerbefolkningen og endringer i det samiske bosetningsmønsteret. I P. Pedersen & T. Nyseth (Red.), *City-Saami: Same i byen eller bysamer? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*. ČálliidLágádus.
- Pedersen, P. & Nyseth, T. (Red.). (2015). *City-Saami: Same i byen eller bysamer? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*. ČálliidLágádus.
- Peters, E. & C. Andersen (Red.). (2014). *Indigenous in the city. Contemporary identities and cultural innovation*. UBC Press.
- Pettersen, T. (2011). Out of the backwater? Prospects for contemporary Sami demography in Norway. I P. Axelsson & P. Sköld (Red.), *Indigenous peoples and demography. The complex relation between identity and statistics*. Berghahn.
- Pettersen, T. (2015). The Sámediggi Electoral Roll in Norway: Framework, growth, and geographical shifts, 1989–2009. I M. Berg-Nordlie, J. Saglie & A. Sullivan (Red.), *Indigenous politics. Institutions, representation, mobilisation* (s. 165–190). ECPR Press.
- Pettersen, T. (2017). Hvem skal med? Holdninger til kriteriene for registrering i sametingenes valgmannstall i Norge og Sverige. I E. Josefsen, U. Mörkenstam, R. Nilsson & J. Saglie (Red.), *Ett folk, ulike valg* (s. 147–177). Gyldendal.
- Pettersen, T. & Saglie, J. (2019). Hand i hand? Om bysamer som tema i valgprogram ved sametingsvalg i Norge 2009–2017. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 35(3), 115–150. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-03-01>
- Selle, P., Semb, A. J., Strømsnes, K. & Nordø, Å. D (2015). *Den samiske medborgeren*. Cappelen Damm Akademisk.
- Skogvang, S. F. (2017). *Samerett* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- TallBear, K. (2013). *Native American DNA: Tribal belonging and the false promise of genetic science*. University of Minnesota Press.